

Hadis nakli üzerine

İstanbul'dan okuyucumuz: *"Bazen sohbetlerimizde hadislerin tam metnini hatırlayamayıp, mânâ olarak naklediyoruz. Mânâ ile hadis rivayet etmek caiz midir?"

Hayatımızda, konuşmalarımızda, davranışlarımızda Peygamber Efendimiz'in (asm) sözlerinden feyiz almak, örnekler vermek, yol göstermek, onu rehber görmek ve göstermek sünnet üzere istikamet arayışımızın birer mahsulü ve eseri değil midir? Temelde yaklaşımımız istikameti bulmak olduktan ve niyetimiz halis bulunduktan sonra—inşallah—hatalarımızdan ve unuttuklarımızdan dolayı muaheze edilmeyiz, yani halis niyetimiz inşallah bağışlanmamıza yeterli olur. Cenâb-ı Hakk'ın "Rabbimiz! Bizi hatalarımızdan ve unuttuklarımızdan sorumlu tutma!"¹ âyetiyle öğrettiği duâ çerçevesi inşallah acziyetimizin elinden tutar.

Hadis âlimleri çalışmalarında hadis lâfızlarının sıhhat derecesine çok ehemmiyet vermişler, Peygamber Efendimiz'in (asm) hadislerini mümkün mertebe mübarek ağzından döküldüğü kelimelerle almaya özen göstermişlerdir. Hadis Usûlü ilmi, bu ölçülerle doludur. Kılı kırk yaran kriterlerin tespitinde tek hedef, Peygamber (asm) sözüne yalan ve uydurma söz karıştırmamak ve Peygamber Efendimizin (asm) sözlerini bütün safiyetiyle derleyip toparlayabilmektir. Çünkü bir yandan Peygamber Efendimiz'in (asm) "Kim bana yalan söz isnat ederse, Cehennemdeki yerine hazırlansın"² sözündeki şiddetli uyarısı azamî titizliği emrederken; öte yandan, "Benden bir söz işiten ve onu güzelce belleyip işittiği gibi başkasına ileten kimsenin Allah yüzünü ak etsin" hadisindeki rahmet duâsı, doğru hadis naklini emrediyordu. Hadis uleması da Peygamber Efendimiz'in (asm) hadislerini mümkün olan en doğru sıhhat ölçüleri içinde derleyip toplayarak, ayıkladılar ve sıhhat derecelerine tabi tuttular. Bu gün elimizde bulunan ciltlerle hadis külliyatının hemen hepsi böyle titiz çalışmaların mahsulüdür. Allah yüzlerini ak etsin. Âmin.

Temel mes'ele hadisin vurgu yaptığı mânâyı kavramak olunca; mânâ ile hadis rivayetinin, daha sahabe döneminde âdeta bir mecburiyet halinde yapıldığını görüyoruz. Çünkü sahabeler hadisleri gerektiğinde yıllar sonra rivayet etmişler ve tabîî olarak yıllar önce söylenmiş olan ve bizzat kendi kulaklarıyla işittikleri bazı

sözleri lâfız itibariyle hatırlayamadıklarında, mânâ itibariyle rivayet etmek zorunda kalmışlardır.

Meselâ sahabeden Ebû Saîd el-Hudrî (ra) şöyle demektedir: “Hazret-i Peygamber’in (asm) etrafında sekiz on kişi oturur, onu dinledik. İçimizden ondan dinlediklerimizi aynen tekrar eden belki iki kişi çıkmazdı. Fakat hepimizin de tekrar ettiğimizde mânâlarda hiçbir fark olmazdı.”³

Tâbiî’nden Hasan-ı Basrî (ra) kendisine: “Bu gün bize bir hadis rivayet ediyorsun; ertesi gün aynı hadisi başka lâfızlarla naklediyorsun” diyen birisine şu cevabı vermiştir: “Manada isabet etmişsem, bunda hiçbir mahzur yoktur!”⁴

Meşhur Tabiî’nden Muhammed bin Şirin (ra) ise şöyle demiştir: “On kadar sahabeden hadis işittim. Hepsi de lâfızlarda ihtilâf ederlerdi. Fakat mânâ aynı idi.”

Üstad Bedüzzaman Hazretleri ise, “Nakl-i hadîs-i bi’l-mânâ câizdir” diyerek, hadisleri yalnız mânâları ile nakletmenin caiz olduğunu bildirmiştir.⁵ Bizim için hadisleri mânâları ile nakletmek zaten bir zaruret halinde bulunmaktadır. Çünkü hadis metinleri Arapça’dır. Arapça metni tercümeye başladığınız anda, lâfızların yerine koyduğunuz kelimeler, lafızların aynı değil; lâfızları karşılayan mânâlardan ibaret olacaktır. Bütün tercüme ve meâllerde aynı derecede mânâ ile nakil zarureti söz konusudur.

Netice itibariyle ana metnin içerdiği mânâyı sadık kalmak; haramı helâl, helâli haram yapmamak, tahrif etmemek ve gereken dikkat ve titizliği göstermek şartıyla; hadisleri mânâ ile nakletmek sahihtir ve caizdir.

Dua

Ey zalimleri helâk eden! Ey kibirliileri alçaltan! Ey burnu büyüklerin burnunu sürçen!
Ey günahkârları tövbeye davet eden! Ey tövbekârları affeden! Ey affettiklerini yükselten!
Ey yükselttiklerini rızasına alan! Ey tövbe kapısını kıyamete kadar açık tutan!
Ey Hafid-ı Muarra! Bizi zulmedilmekten ve zulmetmekten alı koy! Bizi kibirden, riyadan, gururdan, büyüklenmekten koru! Günahlarımızı bağışla! Bizi tövbekâr kıl! Katında bizi alçaltma! Bizi rızana yükselt! Âmin!

Dipnotlar:

1- Bakara Sûresi, 2/286

2- Buhârî, 1/90

3- Bağdâdî, Kifâye, s. 205 4- a.g.e., s. 200 5- Mektûbât, s. 89